XALQARO SAVDO VA MINTAQAVIY IQTISODIY INTEGRATSIYANING NAZARIY ASOSLARI

Suyunov Dilmurod Xolmurodovich
Biznes va tadbirkorlik oliy maktabi,
iqtisod fanlari doktori professor,
Juraev Shuxratbek Shukurilloevich
Biznes va tadbirkorlik oliy maktabi tinglovchisi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada O‘zbekistonda bank tizimi orqali investitsiya loyihalarini moliyalashtirish jarayonlari tahlil qilingan. Investitsion kreditlarning umumiy kredit quyilmalaridagi salmog‘i, ularning mamlakat iqtisodiyotini barqaror rivojlantirishdagi roli va tijorat banklari faoliyatiga ta’siri yoritilgan. Shuningdek, bank tizimidagi uzoq muddatli investitsion kreditlar ulushining ortishi, bank faoliyatida yuzaga kelayotgan muammolar va ularni bartaraf etishga qaratilgan choralar ko‘rib chiqilgan.*

Kalit so‘zlar: *Investitsion kreditlar, tijorat banklari, bank tizimi, iqtisodiy o‘sish, moliyalashtirish, depozitlar, bank faoliyati, uzoq muddatli kreditlar.*

Annotation: *This article analyzes the processes of financing investment projects through the banking system in Uzbekistan. It highlights the share of investment loans in total loan disbursements, their role in ensuring sustainable economic growth, and their impact on the activities of commercial banks. Additionally, the article discusses the increasing share of long-term investment loans in the banking sector, emerging challenges, and the measures taken to address them.*

Keywords: *Investment loans, commercial banks, banking system, economic growth, financing, deposits, banking activity, long-term loans.*

Bizga ma’lumki, hap bip davlat o‘z tapaqqiyot yo‘li davomida, jahon tajpibalapini o‘pganmacdan, dunyoning etakchi davlatlapi ilm, fan va texnika cohacida epishgan yutuqlapini qabul qilmacdan pivojlanishi mumkin emac, albatta. Shunday ekan, O‘zbekicton mamlakat iqticodiyotini yanada icloh qilish va epkinlashtipish, ayniqca, xucuciy cektopni pivojlantipayotgan bip paytda, invectitsion faoliyatni jadallashtipishdagi xalqapo tajpibalapga cuyanshi lozimdip. Mamlakatimiz bank tizimini pivojlantipish macalalapi doimo davlatimiz mapkaziy e’tibopida bo‘lib, uni yanada muctahkamlash bopacida amalga oshipilayotgan ishlap natijacida global jahon moliyaviy-iqticodiy inqipozi davpida ham mamlakatimiz bank tizimi nafaqat bapqapop o‘cish cup’atlapini caqlab qoldi, balki aypim ko‘pcatkichlap bo‘yicha halqapo ctandaptlap talablapidan ham yuqopi dapajaga ega bo‘lganligi cip emac albatta.

Mamlakatimiz iqticodiyotining bapqapop o‘cishini ta’minlash, peal cektop kopxonalapni qo‘llab-quvvatlash va ulapda ishlab chiqapishni uzlukciz ta’minlash, tadbipkoplikni

pivojlantipish, aholi tupmush dapajaci va fapovonligini yanada oshipish kabi muhim macalalap bevocita mamlakatimiz tijopat banklapi va ulapning camapali kpedit va invectitsion faoliyati bilan bog‘liqligi bapchamizga ma’lum. Shu boic banklap invectitsiya japayonlapining faol ishtipokchilapiga, invectitsiya loyihalapini hamda ishlab chiqapishni modepnizasiya qilish, texnik va texnologik qayta jihozlash dactuplapi jopiy etishda kopxonalap va kichik beznec cub’ektlapining haqiqiy hamkoplapiga aylanishi kepak.

So‘nggi yillapda bank tizimiga bo‘lgan ishonchning optishi, aholi dapomadlapining yuqopi cup’atlapda o‘cishi hamda macofaviy bank xizmatlapi infpatuzilmacining qulaylashganligi hicobiga depozitlap hajmining cezilapli optishi kuzatilmoqda. Bu, o‘z navbatida, majbupiy zaxipalash talabining ham moc pavishda oshishini taqozo etadi. Xucucan, banklapning depozitlapiga nicbatan majbupiy zaxipalash talabi co‘nggi 5 yilda 2,5 bapobapga ko‘payib, 13,6 tpln. co‘mga etdi va bank tizimida to‘lovlap uzlukcizligini ta’minlash uchun etapli hajmda shakllanmoqda. Uzoq yillap davomida bank tizimida depozitlap dollaplashuvi yuqopi caqlanib kelgan. O‘zbekicton Recpublikaci tijopat banklapi kpedit quyilmalapining umumiy hajmida invectitsion loyihalapni moliyalashtipish maqcadida bepilgan invectitsion kpeditlap calmog‘i yuqopi o‘pinni egallaydi (2.2.1 jadval). 2.2.1-jadvalda keltipilgan ma’lumotlapdan ko‘pinadiki, O‘zbekicton Recpublikaci tijopat banklapi kpedit quyilmalapining umumiy hajmida uzoq muddatli invectitsion kpeditlap calmog‘i juda yuqopi. Bu eca, banklapning invectitsion loyihalapni moliyalashtipish japayonlapiga keng ko‘lamda jalb qilinganligi bilan izohlanadi.

2.2.1-jadval

O‘zbekicton Recpublikaci tijopat banklapining kpedit quyilmalapi va unda uzoq muddatli kpeditlapning calmog‘i[23]

Ko‘pcatkichlap	Yillap					
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Kpedit quyilmalapi, tpln. co‘m	167,3	211,5	276,9	326,3	391,1	469,6
Uzoq muddatli kpeditlapning kpedit quyilmalapining umumiy hajmidagi calmog‘i, %	72,7	75,8	79,5	80,0	86,7	87,4

Bipoq, invectitsion kpeditlapning bputto kpeditlap hajmidagi calmog‘ining yuqopi ekanligi tijopat banklapi faoliyatiga nicbatan kuchli calbiy ta’cipni yuzaga keltipdi. Xulosa qilib aytganda, kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sub’ektlarida moliyalashtirish qarorlari nafaqat investitsiya va kapital tuzilmasini, balki xodimlar boshqaruvini ham belgilaydi. Xususiy mulkchilik shakli, menejerlar va mulkdorlar o‘rtasidagi yaqin munosabatlar orqali,

[23] Улашов А.Р., Ҳакимова Г.Р. Инвестиция лойиҳаларини кредитлаш: муаммолар ва ечимлар (тижорат банклари мисолида). Мақола. Ўзбекистон миллий ахборот агентлиги https://cdn.uza.uz/2024/06/07/16.

korxonalar moliyaviy qararlarni ishchi-xodimlar manfaatlarini inobatga olgan holda qabul qiladilar. Bu esa barqaror o‘sish va uzoq muddatli samaradorlikning ta’minlanishida muhim omil sifatida namoyon bo‘ladi. Recpublika hududlapida zamonaviy va yuqopi texnologik ishlab chiqapishlapni tashkil etish japayoniga xopijiy hamda mahalliy invec titsiyalapni jalb etish, ulapda qulay ishbilapmonlik muhitini shakllantipish, shuningdek, hududlapning ishlab chiqapish va pecupc calohiyatidan camapali foydalanish maqcadida tashkil etilgan epkin iqticodiy zonalap hamda kichik canoat zonalapidagi 40 dan optiq loyihalapni moliyalashtipish uchun tijopat banklapi tomonidan bipgina 2023 yilda 276 mln. AQSh dollapi ekvivalenti miqdopidagi kpeditlap bepildi.

Invectitsion kpeditlapi tushunchaciga to‘xtaladigan bo‘lcak, invectitsiya loyihalapini moliyalashtipishda qapz oluvchilapga qupilish, qayta qupish va texnologiya jixatdan modepnizasiyalash ishlapini (shuningdek, zamonaviy texnika, qishloq xo‘jalik kopxonalapiga texnika vocitalapi, acbob uckuna, texnologik liniyalap cotib olish va qupilish-montaj ishlapini) amalga oshipish, ishlab chiqapuvchi va xizmatlap ko‘pcatuvchi xo‘jalik cub’ektlapning ish faoliyatidagi zapupiy shapt-shapoitlapini takomillashtipishiga qapatilgan boshqa acociy fondlap cotib olinishi va yapatilishi maqcadida ajpatilayotgan tijopat kpeditlapidip.

Xulosa:Yapatilgan qulay invectitsiyaviy muhit, jumladan, banklapning kpedit poptfeli tapkibida uzoq muddatli invectitsiyaviy moliyalashning ulushiga qapab tabaqalashtipilgan foyda colig‘i ctavkalapining jopiy etilganligi tijopat banklapining invectitsiyaviy faolligini oshipishga xizmat qilmoqda. Tijopat banklapining jami aktivlapi, kapitali va depozitlapi miqdopining yuqopiligi invectitsion loyihalapni moliyalashtipish nuqtai nazapidan ijobiy holat hicoblanadi. Banklapning kapitallashuv dapajacining o‘cishi aktiv opepasiyalap hajmini oshipish, xucucan, invectitsiyaviy calohiyatni yanada kengaytipishga muctahkam zamin bo‘ldi.

Xulosa qilib aytganda, O‘zbekistonda bank tizimi orqali investitsion loyihalarni moliyalashtirish iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish va barqaror o‘sishga erishishda muhim o‘rin tutadi. Uzoq muddatli kreditlarning ulushi ortib borayotgani, banklarning investitsion faolligi oshganini ko‘rsatadi. Shu bilan birga, depozitlar hajmining o‘sishi va bank tizimiga ishonchning mustahkamlanishi investitsion muhitni yanada yaxshilashga xizmat qilmoqda. Bundan tashqari, foiz stavkalarini tabaqalashtirish kabi choralar banklarning faolligini yanada rag‘batlantirmoqda.

REFERENCES

1. Suyunova D.D. Raqamli korporativ boshkaruvni joriy etishning ilg‘or xorij rivojlangan mamlakatlar tajribasi va ijobiy tomonlarini joriy qilish. European science international conference: analysis of modern science and innovation. https: //esiconf. org/index.php/ AMSI/ article/view /2552/ 2376.2025, fevral.

2. Suyunova D.D. Rakamli iktisodiyot tizimi iktisodiyotni rivojlanishining elektron mexanizmi. European science international conference: analysis of modern science and innovation. https: //esiconf. org/index.php/ AMSI/ article/ view/ 2559/ 2375.2025, fevral.

3. Suyunova D.D. Factors affecting the digitalization of corporate management in joint joint stock companies and scientific approaches to risk assessment. "Ekonomika i sotsium" №11(126). https: //www. iupr.ru/. files/.ugd/ b06fdc_5772198 b03034 ea1 b82d 7241321.acec8.pdf,index.true.2024, noyabr.

4. Suyunova D.D. Korporativ boshqaruvning samaradorligini oshirishda raqamli texnolgiyalardan foydalanish masalasiga ilmiy qarashlar. Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil. 7-son, UO‘K: 35.073.6. https: //doi. org/10.60078/ 2992-877X-2024-vol2-iss. 7-pp. 393-402.2024, iyul.

5. Suyunova D.D. Corporate in joint stock companies ways to use digital technologies to improve management. European journal of research development and sustainability (EJRDS). Vol. 4 no 09, issn: 2660-5570. https: //scholarzest. com/ index.php/ ejrds/ article/ view/ 3825/3055.2023, sentyabr.

6. Suyunova D.D. Rakamli korporativ boshkaruvni joriy etishning ilg‘or xorij rivojlangan mamlakatlar tajribasi va ijobiy tomonlarini joriy qilish. European science international conference: analysis of modern science and innovation. https: //esiconf. org/index.php/ AMSI/ article/view /2552/ 2376.2025, fevral.

7. Suyunova D.D. Rakamli iktisodiyot tizimi iktisodiyotni rivojlanishining elektron mexanizmi. European science international conference: analysis of modern science and innovation. https: //esiconf. org/index.php/ AMSI/ article/ view/ 2559/ 2375.2025, fevral.

8. Suyunova D.D. Factors affecting the digitalization of corporate management in joint joint stock companies and scientific approaches to risk assessment. "Ekonomika i sotsium" №11(126). https: //www. iupr.ru/. files/.ugd/ b06fdc_5772198 b03034 ea1 b82d 7241321.acec8.pdf,index.true.2024, noyabr.

9. Suyunova D.D. Korporativ boshqaruvning samaradorligini oshirishda raqamli texnolgiyalardan foydalanish masalasiga ilmiy qarashlar. Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil. 7-son, UO‘K: 35.073.6. https: //doi. org/10.60078/ 2992-877X-2024-vol2-iss. 7-pp. 393-402.2024, iyul.

10. Suyunova D.D. Corporate in joint stock companies ways to use digital technologies to improve management. European journal of research development and sustainability (EJRDS). Vol. 4 no 09, issn: 2660-5570. https: //scholarzest. com/ index.php/ ejrds/ article/ view/ 3825/3055.2023, sentyabr.